

Ходаківська С.В.,

молодший науковий співробітник відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих ім. Івана Зязюна НАПН України, м. Київ

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Необхідність розвитку професійної культури педагога обумовлена постійно зростаючими вимогами до рівня загальної та спеціальної підготовки випускників вузів; зміною загальноосвітніх парадигм, що фіксують перехід від масово-репродуктивних форм та методів викладання до індивідуально-творчих; підготовкою майбутніх спеціалістів до професійного, компетентного входження в ринок праці з міцно сформованими потребами в постійному професійному саморозвитку, самовдосконаленні та самореалізації

У структурі культури особистості особливе значення належить професійній культурі особистості. Вона посідає все більше місце і як предмет дослідження, і як фактор, значимий для пояснення, розуміння поведінки працівників, і особливо майбутніх фахівців, як людей, що мають володіти спеціальними знаннями й навичками в будь-якій галузі, бути висококваліфікованими фахівцями із широкою ерудицією та високим загальнокультурним рівнем відповідно до глобальних викликів сучасності. Тому висвітлення цих питань потребує подальшого перегляду суперечливих трактувань, їх аналіз і розв'язання.

Формування професійної культури означає розвиток у майбутніх вчителів початкової школи самосвідомості, самостійності, почуття самоповаги, вміння приймати рішення і нести відповідальність за свої дії і вчинки. Важливою складовою професійної культури майбутнього вчителя початкової школи є професійна культура.

Професійною культурою педагога, на думку Л. Притули, є система соціальних якостей, що безпосередньо забезпечує рівень трудової, професійної діяльності та визначає її зміст і ставлення до праці. Вихідними елементами професійної культури спеціаліста є знання, практичні вміння й навички, власні соціальні якості, що характеризують ставлення особистості до світу суспільних цінностей [6].

На думку В. Кравцова «професійна культура» характеризує особистість учителя в аспекті розгляду певної сукупності особистісних якостей та характеристик з позицій цілісності професійного розвитку, розгляд цілісного процесу професійного становлення особистості вчителя з культурологічних позицій, з урахуванням надбань суміжних наук соціально-гуманітарного профілю, наголошує вчений, безумовно сприятиме подоланню актуальних проблем сучасної професійної освіти педагогічних працівників, а саме – оптимізації формування наукового світогляду та фахової компетентності вчителя в умовах глобалізації наукового і освітнього життя та інформаційної кризи, ефективного розвитку професійно значущих видів особистісної

культури (комунікативної, розумової праці, моральної, методологічної тощо) [5, с. 43].

С. Гулієва наголошує на тому, що професійна культура вчителя є атрибутивною властивістю певної групи людей, яка виступає результатом розподілу праці. Розглядаючи професію як певне соціально-культурне явище, С. Гулієва зазначає, що її культурний зміст виявляється у предметі, засобах і результатах професійної діяльності. Отже, процес оволодіння професійною культурою відбувається як оволодіння прийомами і способами вирішення соціальних завдань, засобами діяльності, що є унормованими в певній професійній групі [2, с.7].

За визначенням С. Гончаренка, культура – це сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань, що відбивають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються у результатах продуктивної діяльності; рівень оволодіння якоюсь галуззю чи діяльністю [1, с. 163].

Педагогічна професія ставить підвищені вимоги до особистісних і професійних якостей сучасного вчителя. Сукупність цих вимог виражається в необхідності оволодіння фахівцем високою професійною культурою, що визначається як вищий ступінь відповідності рівня розвитку особистості й професійної підготовленості майбутніх учителів початкової школи до специфіки педагогічної діяльності.

У сучасних дослідженнях до структурних компонентів професійної культури відносяться: аксіологічний (ціннісний), операціональний та особистісно-творчий. Щоб фахівець оволодів усіма компонентами професійної культури і був готовим до вирішення вищезазначених завдань, зміст кожної навчальної дисципліни повинен бути гуманізованим. Такий підхід при його цілеспрямованому використанні поступово стає стилем соціально й професійно орієнтованого мислення фахівця, в структурі якого цінності культури актуалізовані та системно організовані. Володіючи ним, майбутній фахівець виступає носієм прогресивної суспільної свідомості, загальної та професійної культури.

Професійну культуру можна розглядати на різних рівнях розвитку. Початковий рівень можна умовно охарактеризувати як інформаційний. Тут ступінь сформованості системи професійних знань і поглядів ще не досить широкий, професійні здібності перебувають у стадії формування. Ставлення до праці може бути звужене утилітарними факторами. Чим вищий рівень знань і вмінь, чим ширший досвід, тим більш імовірно, що людина у своїй праці може досягти певних висот. Для вищого рівня характерні й широкий професійний світогляд, і великий обсяг професійних знань, інтересів і вмінь, і творче розуміння виробничої ситуації як проблемного завдання, і здатності розв'язувати його продуктивно, оригінально, ефективно.

Високий рівень сформованості професійної культури визначається за допомогою двох характеристик: загальної та спеціальної. *Загальна* професійна культура фахівця полягає у єдності переконаності в соціальній значимості праці й своєї професії, розвиненого почуття професійної гордості; працьовитості й працездатності; заповзятливості, енергійності й ініціативності; готовності ефективно, швидко і якісно вирішувати виробничі завдання, що виникають; вільного володіння нормами наукової організації праці; знань теорії управління й основ соціальної психології; організаторських здібностей; готовності й зацікавленості в оволодінні основами

суміжних спеціальностей, у розширенні професійного досвіду. *Спеціальна* професійна культура у фахівців різного профілю включає якості, які значно різняться навіть у межах одного профілю. Для відбиття цієї сукупності якостей служать вузькоспеціальні розділи професіограм .

Основи як професійної, так і загальної культури закладаються всебічною підготовкою фахівця, яка, на нашу думку, включає: фундаментальну методологічну й світоглядну підготовку; широку гуманітарну підготовку; теоретичну й практичну підготовку з профільних дисциплін; творчу підготовку за фахом; підготовку в галузі науково-дослідної й дослідно-конструкторської роботи, формування навичок самостійної творчої діяльності. Зазначені головні напрями підготовки включають ряд взаємозалежних, більш часткових за змістом форм підготовки: економічну, математичну, соціологічну, соціально-психологічну, педагогічну, управлінську, правову, екологічну та ін. Їх обсяг і зміст орієнтовані на спеціальність і співвідносяться з потребами кожної конкретної галузі у суспільстві.

Зважаючи на розглянуті підходи до визначення культури вчителя доходимо висновку, що в ході підготовки у вищому навчальному закладі майбутніх учителів особлива увага повинна приділятися формуванню їхньої загальної культури. Особливо це стосується майбутніх учителів початкової школи, оскільки вони є першими вчителями, які транслиують основи загальної культури молодшим школярам, формують уявлення про норми поведінки в суспільстві і навчальному закладі, сприяють становленню відповідних умінь і навичок їх дотримання.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник/ автор-укл. С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.
2. Гулієва С. А. Педагогические формы и технологии формирования профессионально-педагогической культуры студентов – будущих учителей начальных классов: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.01 – «Общая педагогика и история педагогики» / С. А. Гулієва. – М., 2002. – 17 с.
3. Івлієва О.М. Критеріально-орієнтоване тестування в системі формування професійної готовності вчителя початкових класів: автореф. дис. на здобуття наук.ступеня канд. пед.наук: спец. 13.00.04
4. Івлієва О.М. «Теорія і методика професійної освіти» / О.М. Івлієва. – Одеса, 2001. – 20 с.
5. Кравцов В. О. Особливості соціально-професійного розвитку особистості майбутнього вчителя // Науково-методичний бюлетень кафедри педагогіки: проблеми особистості / За ред. докт. пед. н, проф. В. В. Радула. – Кіровоград: ТОВ «ІМЕКС-ЛТД», 2006. – С. 42-53.
6. Притула Л. П. Основні характеристики та функції педагогічної культури. – [Електронний текст]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/SND_2007/Pedagogica/18111.doc.htm